

Állatassisztált intervenciók Németországban

MARÓTHY JOHANNA

bölcsész, pszichológia szakos egyetemi hallgató, Németország

Az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet kap az állatassisztált intervenció Németországban, gyakorlati és tudományos terepen egyaránt. Bár az ember-állat kapcsolat fejlesztő hatásának tudományos elemzése lassan halad előre, az eddig publikált tanulmányok megerősítik a hipotézist, hogy az állatok pedagógiai, terápiás célú és szociális területeken való bevonásának számos jótékony hatása van: hozzájárul az egyén személyiségfejlődéséhez, kompenzálja a fennálló akadályozottságot, illetve pozitív hatást fejt ki fiziológiai szinten is. Az ember-állat interakció fő jellemzője a közvetlen, ösztönös-intuitív kommunikáción túl az, hogy az állatok nem minősítik interakciós partnerüket – semlegesek maradnak betegséggel, fogyatékossággal, öregséggel szemben. Fontos ugyanakkor a terápiás-pedagógiai munka során nem csupán az ember, hanem az állat jóllétének, szükségleteinek, jogainak tiszteletben tartása is.

Kulcsszavak: állatassisztált intervenció, ember-állat kapcsolat, állatassisztált pedagógia, állatassisztált terápia, állatassisztált aktivitás

Az állatok különböző pedagógiai, terápiás, illetve szabadidős célú foglalkozásokba történő integrálásának számos pozitív, fejlesztő hatása van az emberre (például általános jóllét, kapcsolatteremtési készség fejlesztése). Az állat által használt analóg (nonverbális) kommunikáció nem igényli (a digitális/nyelvi kommunikációval ellentétben), hogy a résztvevők ugyanazt a nyelvet beszéljék. Az interakció során a gesztusok, a testtartás, -mozgás és az érintés kap nagyobb hangsúlyt. Elsősorban a ló és a kutya birtokolják azt a képességet, hogy interakciós partnerük nonverbális jelzéseit (hangulatát, hogyletét) észlelni tudják, és ennek megfelelően reagálnak viselkedésükkel ösztönös-intuitív módon. Az ember-állat kapcsolat minőségét nagyban meghatározza az is, hogy az állatok nem minősítenek (ami az emberek közötti kapcsolatban esetleges védelmi mechanizmusokat válthat ki) – semlegesek maradnak betegséggel, fogyatékossággal, öregséggel szemben (Vernooij, 2013).

Ugyanakkor fontos szempont az állatassisztált intervenciók során nem csupán az ember, hanem az állat jóllétének, szükségleteinek, jogainak tiszteletben tartása is. Nem helyes tehát sem az állat tárgyiasítása, eszközként való kezelése, de antropomorfizálása sem. Az állat terápiás, illetve pedagógiai célú

bevonása nem helyettesíti, korrigálja az emberi kapcsolatokat, hanem hozzájárul az ember személyiségfejlődéséhez, és kompenzálja a fennálló akadályozottságot (Kehl-Brand, 2012; Vernooij, 2013).

Bár az ember-állat kapcsolat fejlesztő-segítő hatásának tudományos elemzése lassan halad előre, az eddig publikált tanulmányok általánosságban megerősítik a hipotézist, hogy az állatassisztált intervencióknak számos jótékony hatása van. „Az állatok az interakciós folyamatban mint segítők, illetve közvetítők elősegíthetik, támogathatják, megerősíthetik a különböző készségek fejlődését.” (Vernooij, 2013. 143–144. o.) Biológiai-fiziológiai területen észlelhető pozitív hatások többek között a stresszcsökkentés, a keringés stabilizálása; szociális és érzelmi területen olyan általános hatások, mint például az érzelmi állapot pozitív irányú befolyásolása, a kapcsolatteremtés öröme, a kapcsolatteremtési készség fejlődése; a kogníció-nyelv területén pedig a környezet iránti érdeklődés és a verbális kommunikációs készségek javulása figyelhető meg (Vernooij, 2013).

Az állatassisztált intervenció az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet kap Németországban, de a téma médiában történő ábrázolása nem problémamentes, mert a tudományos érvelés helyett a szenzáció kerül

előtérbe. Így az állatasszisztált intervenciók sem a nyilvánosságtól, sem jogi-intézményes oldalról nem kapják meg a szükséges elismerést és támogatást. Az állatok terápiás, pedagógiai célú bevetéséhez jól megalapozott koncepcióra, célorientáltságra és speciálisan képzett szakemberekre van szükség, a szakirodalomban pedig precíz fogalomhasználatra. „Szükség lenne legalábbis irányelvek meghatározására, ahogy azt az Egyesült Államokban a Delta Society 1996-ban megjelenő könyvében (»Standard of Practice for Animal-assisted Activities and Therapy«) tette, hogy biztosítva legyen, hogy az állatok (gyógy-) pedagógiai, terápiás célú és szociális területeken való bevetése elméletileg megalapozott, szisztematizált és célorientált módon menjen végbe.” (Vernooij, 2013. XV–XVI. o.)

Az 1970-es évek óta számos országban (Egyesült Államok, Franciaország, Ausztria stb.) alapítanak egyesületeket, szerveződnek közösségek, amelyek az új tudományággal „ember-állat-kapcsolat” („Mensch-Tier-Beziehung” / „Human-Animal Interactions”) foglalkoznak. Németországban a terápiás lovaglástól eltekintve csak a 80-as évektől kezdődően tapasztalható fellendülés. Az 1987-ben Brigitte von Rechenberg-Scheidemann állatorvos által alapított egyesület „Tiere helfen Menschen e. V.” a legnagyobb és legismertebb egyesületek közé tartozik. Székhelye Würzburgban található, és Németország számos városában vannak helyi szervezetei. „Országos sajtómunkát, illetve tájékoztató tevékenységet végez, segíti az állatok terápiás célú, pedagógiai és látogató szolgálatokban (Besuchdienst) történő bevetését, továbbá tanácsadással támogatja az állatasszisztált projektek tervezését, gyakorlatba történő átültetését és kivitelezését.” (Vernooij, 2013. 28. o.)

Angolszász nyelvterületen 1996 óta az állatasszisztált intervenció két formája elismert: az állatasszisztált aktivitások (Tiergestützte Aktivitäten/Animal-Assisted-Activities AAA) és az állatasszisztált terápia (Tiergestützte Therapie/Animal-Assisted-Therapy AAT). Német nyelvterületen ezzel szemben nem egységes a fogalomhasználat, ami gyakran félreértésekhez, bizonytalansághoz (időnként

visszaélésekhez) vezet. Három gyűjtőfogalom különíthető itt el: az állatasszisztált aktivitás, az állatasszisztált pedagógia és az állatasszisztált terápia. (Vernooij, 2013)

Az állatasszisztált aktivitás célja az általános jóllét és az életminőség javítása. Az ezen a területen készült tanulmányok nagy része a lakóotthonokban élő idős emberek és az állatok kapcsolatáról szól. Az emberekkel szemben az állatok nem reagálnak negatívan sem az ember külső megjelenésére, sem a szellemi képességeire. A feltétel nélküli elfogadason túl lehetőséget adnak az egyénnek az izolációból, magányosságból való kitörésre és az érzelmi kötődésre. (Vernooij, 2013; Wolf, 1997)

Az állatasszisztált pedagógia alkalmazása is egyre elterjedtebb Németországban. Óvodai (iskola-előkészítő), iskolán kívüli-szabadidős, illetve iskolai foglalkozások tartoznak ide. Egyre több német iskolában alakítanak ki például iskolai állatkertet (Schulzoo), ami kiváló lehetőséget nyújt a gyerekeknek az állatok viselkedésének megfigyelésén túl a felelősségvállalás, szociális készségek, szabályok betartásának elsajátítására is. (Vernooij, 2013)

Kehl-Brand írása (2012) egy általános iskolai állatasszisztált pedagógiai projekt tanulságait ismerteti. Három tipikus beállítódást tapasztal a gyerekek részéről az állattal (kutyával) szemben: a kutyát barátának tekinti, vagy idegenkedik tőle vagy az állat félelem és pánik kiváltója – attól függően, hogy az adott gyerekek milyen korábbi élményei voltak. Fontos tehát kiemelni, hogy a szakirodalomban megjelenő alapvetően pozitív érzelmi beállítódás az állatasszisztált intervencióba bevont állattal szemben nem mindig egyértelmű (Kehl-Brand, 2012; Vernooij, 2013). „Az állatasszisztált pedagógiai munkára vonatkozó szakirodalomban nincs utalás arra, hogyan kell kezelni, ha a gyerek az állattal szemben félelmet vagy undort érez.” A téma nyitott kezelése az osztályban (a félelem normális érzés) ugyan felbátorította a gyereket, de nem mindenki érdeklődött a kutyával való közvetlen kapcsolat iránt. A projekt-munka számára azonban fontos „egy megfelelő út találása, hogy a félnék gyerekeket is integráljuk.” Így például annak a gyerekeknek,

aki fél megérinteni a kutyát, olyan feladatot adjunk, amely bizonyos fokú távolságtartást tesz lehetővé (ő legyen az ivóvízfelelős) (Kehl-Brand, 2012. 404–405. o.).

A projekt tartós és általános eredményei közé sorolható, hogy a téma mozgósította a gyerekek érdeklődését a kutya iránt (a projektmunkán kívül is sokszor esett szó az állatról), fejlesztette toleranciájukat és erősítette a csoport összetartását (közös érdeklődés, egymás közti kommunikáció felélénkülése). A projektben résztvevő gyerekek alapvető ismerethez jutottak a kutyával kapcsolatban és megtanulták azt is, hogyan kell helyesen bánni az állatokkal. A gyerekek érzelmi jólléte és önképe pozitív irányba fejlődött, nagy elköteleződéssel gondozták a kutyát. Magatartási problémával küzdő gyerekek nyugodtan és koncentráltan közeledtek a kutyához és – legalábbis rövid ideig – kontrollált viselkedést mutattak. Tehát az állat jelenléte olyan viselkedési módokra motivált, amelyeket a gyerekek nem mutattak az állat nélkül (Kehl-Brand, 2012; Vernooij, 2013). A stresszredukció szórányosan valósult meg a projekt során: csak az első két foglalkozáson voltak nyugodtabbak a gyerekek, amíg ki nem tapasztalták, hogy a kutyát nem zavarja a csoport hangoskodása. Bár a foglalkozások megkezdése előtt egy szabályzatot alakítottak ki a gyerekekkel közösen, ezeket a szabályokat a gyerekek nem mindig tartották be. Ezt okozhatták esetleges félreértések is, mert a projektben résztvevő gyermekek többségének nem a német volt az anyanyelve (Kehl-Brand, 2012).

Schwartzé tanulmánya (2012) a kutya terápiás munkába való bevonásáról szól, autizmus spektrumzavarban szenvedő gyerekek terápiájának kiegészítéseként. A terápia elsődleges célja a kommunikációs kompetenciák, a kommunikáció eszköz-funkciójának elsajátítása (Schwartzé, 2012).

Az állatasszisztált terápia feltételei közé tartoznak: az állat célirányos kiképzése és terápiás munkában történő alkalmazhatósága (pl. szociális viselkedés, nyugalom) (Schwartzé, 2012; Vernooij, 2013), a gondos tervezés és az elméleti koncepció. A kutya a terapeutával egy 'ember-kutya csapatot' ala-

kít, koterapeutaként van jelen (Schwartzé, 2012).

Az első találkozás kiemelt jelentőségű, meghatározza ugyanis a hosszú távú beállítódást, így ez minden résztvevő számára pozitív élményt kell jelentsen (Schwartzé, 2012; Vernooij, 2013). Mivel a kutya a gyerek számára feltehetően ismerős, mégis bizonytalanságot válthat ki, „[...] így a kutya jelenléte először az érdeklődés felkeltéséhez és a figyelem fókuszálásához járul hozzá” (Schwartzé, 2012. 375. o.). A kutya simogatásán és megérintésén keresztül új impulzusokat szerez, illetve ez a tevékenység megnyugtató hatással van mind rá, mind a kutyára. Az autista gyerekek számára az emberekkel való kapcsolat túl sok ingert jelent egyidejűleg, amelyet nem tudnak feldolgozni, így nyugtalanító érzés alakul ki bennük. A személyes térre vonatkozó érzékenység is tapasztalható ezeknél a gyerekeknél. „Egy kutya, amely sem ember, sem dolog, elképzelhető, hogy gyorsabban tud a testi kontaktussal szemben toleranciát elérni a gyereknél, mint a terapeuta.” (Schwartzé, 2012. 376. o.) A kutya így nem csupán az interakció tárgya, hanem az interakció része lesz.

A kutyának címzett vezényszavak, verbális és nem-verbális jelek a kommunikáció eszköz jellegét reprezentálják (ok-okozati összefüggések). A kutya egy neki szóló felhívásra mindig hasonló és átlátható reakciót mutat, ami segíthet a kommunikáció, mint cselekvés értelmét közvetíteni. Ezt a kommunikációs értelmet kell később más szituációkra kiterjeszteni (Schwartzé, 2012; Tschochner, 1997). „Egy kutyához közel lenni, érezni őt [...] és végezetül gondoskodni róla, fontos lépést jelentenek az autizmus spektrumzavarban szenvedő gyerekek kommunikációs és szociális képességeinek fejlődése során.” (Schwartzé, 2012. 379. o.; Tschochner, 1997)

A terápiás állat (jelen tanulmányokban és beszámolóinkban a kutya), amely sem ember, sem tárgy és mégis egy szociális létező, segít az interaktív, kommunikációs folyamatok fejlesztésében (Schwartzé, 2012), a személyiségfejlődésben, ill. pozitív hatással van az egyénre fiziológiai szinten is. Látjuk tehát, hogy az állatok pedagógiai, terápiás célú és szociális

területeken való bevonása számos lehetőséget rejt magában, ahhoz azonban, hogy az állatasszisztált intervencióban „egy tudományos elismert, magas színvonalú, egységes standardot” lehessen elérni, szükség van egy átfogó szervezetre, amely tudományos kutatások alapján a terminológiát, illetve a gyakorlat számára szükséges irányelveket rögzíti (Vernooij, 2013).

Felhasznált irodalom

- Kehl-Brand, C. (2012): Elly – eine Labradorhündin in der Grundschule. Erfahrungen mit tiergestützter Pädagogik. In: Buchner-Fuhs, J. és Rose, L. (szerk.): *Tierische Sozialarbeit*. Ein Lesebuch für die Profession zum Leben und Arbeiten mit Tieren. Springer VS, Wiesbaden. 399–409.
- Schwartz, W. (2012): Frühkindlicher Autismus. Kommunikationsanbahnung mit Hilfe eines Therapiebegleithundes. In: Buchner-Fuhs, J. és Rose, L. (szerk.): *Tierische Sozialarbeit*. Ein

Lesebuch für die Profession zum Leben und Arbeiten mit Tieren. Springer VS, Wiesbaden. 369–381.

- Tschochner, B. (1997): *Tiere in der Autismus-Therapie, Referat zum Thema „Tiergestützte Therapie“ anlässlich des zehnjährigen Bestehens des Vereins „Tiere helfen Menschen, e.V.“ in Würzburg*
URL: http://www.tiergestuetzte-therapie.de/pages/texte/wissenschaft/tschochner/tschochner_autismus.htm

- Vernooij, M. A. és Schneider, S. (2013): *Handbuch der Tiergestützten Intervention*. Grundlagen – Konzepte – Praxisfelder. Quelle & Meyer Verlag, Wiebelsheim.

- Wolf, A. (1997): *Kinder und Tiere, Referat zum Thema „Tiergestützte Therapie“ anlässlich des zehnjährigen Bestehens des Vereins „Tiere helfen Menschen, e.V.“ in Würzburg*
URL: <http://www.tiergestuetzte-therapie.de/pages/texte/wissenschaft/wolf/wolf.htm>

Tiergestützte Interventionen in Deutschland

In den letzten Jahren bekommt die Tiergestützte Intervention immer größere Aufmerksamkeit in Deutschland, sowohl im praktischen als auch wissenschaftlichen Feld. Obwohl die wissenschaftliche Evaluierung der fördernden Wirkung der Mensch-Tier-Beziehung nur langsame Fortschritte macht, bestätigen die bisher publizierten Studien die Hypothese, dass die Einbeziehung der Tiere in pädagogischen, therapeutischen und sozialen Arbeitsfeldern zahlreiche wohltuende Effekte hat: sie trägt zur Persönlichkeitsentwicklung des Individuums bei, kompensiert vorhandene Beeinträchtigungen und hat eine positive Wirkung auf physiologischer Ebene. Außer der direkten, instinktiv-intuitiven Kommunikation, ist das andere Hauptmerkmal der Mensch-Tier Interaktion, dass die Tiere ihre Interaktionspartner nicht bewerten – sie bleiben gegenüber Krankheit, Behinderung, Alter neutral. In der therapeutisch-pädagogischen Arbeit ist es aber wiederum wichtig, das Wohlergehen, die Bedürfnisse, die Rechte nicht nur des Menschen, sondern auch des Tiers zu respektieren.

Keywords: Tiergestützte Intervention, Mensch-Tier-Beziehung, Tiergestützte Pädagogie, Tiergestützte Therapie, Tiergestützte Aktivität

- Maróthy Johanna (2017): Állatasszisztált intervenciók Németországban. *Gyermeknevelés*, 5. 2. sz., 69–72.